

ЛЕЙФУРА

Микола Валентинович
leifuramv@gmail.com

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, економічний факультет, кафедра підприємства.

УДК 330.101

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF ENTERPRISES UNDER THE SHADOW ECONOMY INFLUENCE

У статті розглянуто особливості інноваційно-інвестиційного розвитку українських суб'єктів підприємництва, охарактеризовано основні проблеми їх мотивації щодо здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності в умовах тінізації економіки.

В статье рассмотрены особенности инновационно-инвестиционного развития украинских субъектов предпринимательства и раскрыты основные проблемы их мотивации по осуществлению инновационно-инвестиционной деятельности в условиях тенезации экономики.

The features of innovation and investment development of Ukrainian entities and the main problems of business entities motivation for innovation implementation under the influence of shadow economy are considered in the article.

Ключові слова: інновації, інноваційно-інвестиційний розвиток, тіньова економіка

Ключевые слова: инновации, инновационно-инвестиционное развитие, теневая экономика

Keywords: innovation, innovation and investment development, the shadow economy

ВСТУП

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується переходом на інноваційний шлях розвитку. Провідні країни світу за рівнем інноваційної діяльності - це розвинені країни світу, які пройшли стадії розвитку від аграрної, індустріальної до постіндустріальної економіки і сьогодні забезпечують подальший розвиток завдяки впровадженню нововведень у процесі господарювання, формуючи нові ринки, розробляючи нові товари і послуги, вдосконалюючи всі сфери організації господарського процесу. Основним фактором економічного зростання сьогодні виступають інвестиції в інноваційний процес, які забезпечують структурну перебудову економіки і підвищення її технологічного рівня.

Діяльність підприємств в сучасних економічних умовах ускладнена не тільки сповільненим розвитком економіки у наслідок панування кризових явищ, але й високим рівнем її тінізації, саме тому вітчизняним підприємствам дуже складно підтримувати та посилювати свої конкурентні позиції, а тим більше активно впроваджувати інновації та залучати інвестиції. У таких умовах проблема якісної перебудови господарської діяльності, переорієнтації розвитку підприємництва на інноваційну складову суттєво ускладнюється, що вимагає детального аналізу специфіки функціонування суб'єктів господарювання, виявлення основних проблем на шляху інноваційно-інноваційному зростанню і пошуку методів сприяння і стимулювання такої діяльності.

Теоретичні та практичні аспекти дослідження тіньового сектору економіки та пошуків методик для детінізації відображені у працях світових вчених, таких як: Д. Блейдс, Г. Гроссман, К. Керол, Д. Кассел, Т. Корягіна, Л. Косалс, Ю. Латов, К. Маккаффі, Б. Свенсон, К. Харт, Е. де Сото, Д. Енсте, Ф. Шнайдер та інші. Серед вітчизняних дослідників, основоположників розробки даної проблематики, необхідно виокремити роботи таких вчених, як: І. Мазур, З. Варналія, А. Стельмаш, О. Турчинова, О. Цветнова, В. Мамутова, А. Базилюк, А. Гальчинського, О. Глущенко, В. Гончарову, С. Мандибуру, В. Поповича, Т. Приходька, М. Флейчук та інші.

Проблематиці інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств присвячено багато робіт вітчизняних і зарубіжних фахівців, серед яких варто виділити роботи Савчука О., Гейця В., Гринько Т., Чумаченка М., Хобти В., Друкера П., Дуки А., Лисенка Ю., Дегтярьової Ю., Павленка А., Пилипенко К., Осецького В., Федулової Л. та інших.

Однак не висвітленими залишаються проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в умовах тінізації економіки.

МЕТА РОБОТИ полягає у виявленні специфіки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в умовах тінізації економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці сучасних українських і зарубіжних авторів, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти, звіти міжнародних організацій.

У процесі написання роботи були використані загальнонаукові методи пізнання економічних явищ і процесів, такі як: методи аналізу і синтезу, наукових узагальнень, єдності історичного і логічного, метод наукової абстракції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблема інноваційно-інвестиційного розвитку держави є надзвичайно актуальною, однак механізм її реалізації вкрай складне питання до вирішення якого існує велика кількість різнопланових підходів. В цілому, впровадження інновацій у господарській діяльності притаманне суспільству з давнини, оскільки людське суспільство завжди прагнуло покращити і удосконалити свою діяльність. Проблеми господарського використання інновацій та місцю інноваційної діяльності в теоріях економічного розвитку було вперше присвячено увагу лише у минулому столітті у працях М. Туган-Барановського, М. Кондрат'єва, які були розвинені Й. Шумпетером, і дістали подальший розвиток у працях Д. Берна, С. Кузнец, Б. Твісс, Дж. Брайт, Г. Менш. Зазначені вчені розглядали проблему інноваційного розвитку економіки на макроекономічному рівні, передбачаючи впровадження здобутків науково-технічного прогресу в господарське життя країни, пошук нових джерел економічного розвитку і зростання, формування інноваційної економіки тощо. При цьому під інноваційним типом розвитку більшість вчених вбачають «спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності господарської системи, на періодичному перегрупованні сил, обумовленому логікою НТП, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних факторів у створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг» (Захарченко В.І.) [1].

На поняття «інноваційний розвиток» все більше звертають увагу і на рівні господарської діяльності суб'єктів підприємництва. Під інноваційним розвитком на мікроекономічному рівні у широкому сенсі слід розуміти закономірні зміни, що пов'язані зі створенням та удосконалених впроваджених у виробництво конкурентоздатних технологій, продукцію або послуги, що одержали попит на ринку, а також закономірні зміни в організаційно-технічних рішеннях виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що знайшли застосування в практичній діяльності і які суттєво покращують структуру та якість виробництва та (або) соціальної сфери. У вузькому сенсі інноваційним розвитком є перехід одного інноваційного процесу в інший, досконаліший (Абібуллаєв М.С.) [2]. Як зазначає І. Федулова, інноваційний розвиток - це такий розвиток підприємства, де джерелом розвитку є інновації [3].

Сам термін «інновація» в науковий оборот ввели Й. Шумпетер і Г. Менш, які вважали його втіленням наукового відкриття в новій технології чи продукті, а інноваційна діяльність (Г. Менш) розглядалась як процес, спрямований на «розробку і реалізацію

результатів закінчених наукових досліджень або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи удосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки» [4].

У сучасній науці термін «інновації» може бути застосований до усіх нововведень, як у виробничій, так і в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, до будь-яких удосконалень, що забезпечують оптимізацію витрат чи навіть створюють умови для таких вдосконалень господарської діяльності, а інноваційна діяльність у широкому сенсі розглядається як «сукупність систематичних, послідовних і взаємопов'язаних дій підприємства в науковій, технологічній, організаційній, фінансовій та комерційній сфері, які мають на меті та/або призводять до реалізації інновацій» [5]. Хоча у вітчизняній літературі та у працях інших вчених більшості країн пострадянського простору інновації все ще звужуються до маркетингових та технологічних інновацій, визначаючи інноваційну діяльність, як таку що, спрямована на «безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємств ... пов'язаний з «модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту» (С. Ілляшенко [6]), «проведення наукових досліджень і розробок, створення новинок та освоєння їх у виробництві з метою отримання нової або покращеної продукції, нової або удосконаленої технології виробництва» (М. Касс [7]), «використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення і відновлення номенклатури і поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технології їхнього виготовлення з наступним впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому і закордонному ринках (Фатхутдінов [8])».

Як справедливо зазначають П. Бубенко та В. Гусєв [9], у вітчизняній науці часто відбувається ототожнення інноваційної та науково-технічної діяльності, що багато в чому пов'язано з тим, що в Україні все ще «подовжує домінувати інженерний підхід до процесів розвитку».

У вітчизняному законодавстві також інноваційна діяльність розглядається як діяльність, що «спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок та зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг», а поняття інновації - як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [10].

Таким чином, досить часто у працях вчених звужуються поняття інновації та результати інноваційної діяльності, які часто окреслюються як освоєння нової продукції чи її вдосконалення. Однак

результатом інноваційної діяльності (інноваційним продуктом) може бути не лише новий або вдосконалений товар (робота, послуга) чи процес виробництва, нові сфери застосування продукції підприємства чи нові ринки, а й процес управління, збуту, фінансової діяльності. Звуження поняття інновації лише стосовно застосування до виробничих і збутових функцій, виводить із поля дослідження можливості розвитку, інших інновацій, стосовно сфери управління, фінансів тощо, вдосконалення чи оптимізація яких також дозволяє підприємствам збільшити прибутки.

Зважаючи на те, що суб'єкти підприємництва вдаються до інноваційної діяльності для збільшення своїх прибутків й інноваційна діяльність виступає не як мета, а як інструмент досягнення основної мети діяльності будь-якого підприємства, а саме, зростання прибутків через «підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності та конкурентоспроможності підприємства» [5], необхідно відзначити, що у даному випадку поняття інновації, як нововведення не можна звужувати лише до виробничо-комерційної діяльності.

Так деталізуючи мотиви інноваційної діяльності підприємств необхідно виокремити наступні [11]: отримання і привласнення прибутків, збільшення обсягу продажів і частки ринку, захоплення нових ринків, підвищення конкурентоспроможності, а також зниження витрат, особливо трансакційних, розвиток внутрішнього потенціалу підприємства (технологічного, кадрового тощо), покращення фінансового стану, збільшення величини грошового потоку.

Поряд з цим потрібно зауважити, що сама інноваційно-інвестиційна діяльність здійснюється як ризикова, оскільки передбачає серйозний аспект невизначеності її кінцевих результатів і можливості отримання збитків, що надзвичайно критично в умовах ослабленого кризою підприємницького сектору та дефіциту фінансових ресурсів.

У розвинених країнах з ринковою економічною системою основна маса інновацій реалізується підприємницькими структурами в ринковій економіці як засіб вирішення виробничих, комерційних завдань, як найважливіший фактор забезпечення стабільності їхнього функціонування, економічного росту і конкурентоздатності. Інновації орієнтовані на ринок, на конкретного чи споживача потребу [12]. Останнє визначає інновацію як економічну необхідність, усвідомлену через потреби ринку, задоволення цих потреб приносить підприємствам дохід.

В країнах, де не до кінця сформований інститут ринкових відносин і відбуваються трансформаційні процеси, відповідно суб'єкти підприємництва вдаються до тіньової діяльності для збільшення своїх прибутків, і часто їх діяльність у такому напрямі є вектором в іншу сторону, ніж здійснення інновацій у ринковій діяльності, а саме: отримання прибутків у тіньовій сфері, ніж здійснення легальних інновацій.

Розглядаючи специфіку тіньових інновацій, як інновацій у господарській діяльності, необхідно відмітити, що Лабунська С.В., П. Завлін та О. Васильєв зазначають, що при визначенні поняття

інновації, його окреслюють з одного боку як процес створення нововведення, з іншого як результат впровадження нововведення. Відповідно інновації в тішовій економіці можуть бути розглянуті як тішовий процес створення інновації, тобто як такі, для яких в процесі створення інноваційної діяльності суб'єктами підприємництва вчинювались аморальні або протиправні дії, що відносяться до тішової економічної діяльності, або як тішові за результатами їх економічної діяльності.

Проблема успішної реалізації інновацій в таких країнах також ускладнена структурною недосконалістю національного господарства, неефективністю ринкового середовища та повільним розвитком економіки в цілому, дефіцитом державного фінансування, що підвищує вірогідність невдалого впровадження нововведень. В такому середовищі розвивається тішова господарська діяльність і відповідно звичною практикою стає розвиток підприємництва саме в даному руслі, куди і спрямовується наявний потенціал. В. Духов підкреслює, що саме отримання підприємством додаткового доходу спонукає його конкурентів застосовувати до нього легальні, напівлегальні та нелегальні методи господарської діяльності.

В цілому, можливість і здатність підприємства до впровадження інновацій характеризується інноваційним потенціалом підприємств. Існує багато підходів до визначення даного поняття, серед яких, нашу думку, найбільш вдалим є визначення Гринько Т., що характеризує інноваційний потенціал «як сукупність природних і трудових ресурсів, організаційних та інформаційних компонентів, матеріальних умов, що функціонують як єдине ціле в умовах впливу факторів зовнішнього середовища з метою вирішення завдань інноваційної діяльності» [12].

Згідно з рейтингу The Global Innovation Index 2014, що здійснюється Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO), видно, що інноваційна активність країни оцінюється з точки зору можливостей і здатності до інноваційної діяльності, та з точки зору фактичного здійснення інноваційної діяльності. Зокрема, рейтинг складається з оцінки двох основних елементів: (1) наявність ресурсів та умови для проведення інновацій, що включають інституційний умови, людський капітал та дослідження, інфраструктуру, розвиток внутрішнього ринку та бізнесу; (2) досягнуті практичні результати здійснення інновацій, що включають розвиток технологій, економіки знань та результати креативної діяльності.

Окремим напрямком у трактуванні інноваційного потенціалу є системно-інституціональний підхід, що обумовлює поєднання інноваційних ресурсів підприємства, структурно-функціональних зв'язків підприємства під час комерціалізації інноваційних продуктів та інституціональних суб'єктів інноваційної діяльності підприємств. З точки зору даного підходу, інноваційна діяльність суб'єктів підприємництва визначається не лише його внутрішніми складовими, а сформованими інститутами, які діють в економічній системі.

Існують й інші підходи до визначення інноваційного потенціалу, з одного боку, визначаючи його «як сукупну наявність ресурсів підприємства, які дозволяють йому займатися інноваційною діяльністю» [5], з іншого розгляд даного поняття з позицій здатності підприємства до впровадження інновацій та отримання результату від їх реалізації, які визначають спроможність господарюючого суб'єкта приводити у відповідність до зовнішніх внутрішні можливості розвитку на основі постійного пошуку і використання нових сфер і способів реалізації наявних і перспективних ринкових можливостей.

З точки зору вище описаних підходів, можна визначити наступні складові інноваційного потенціалу [12]: інтелектуальні ресурси (патенти, ліцензії, технологічна документація тощо); фінансові ресурси (власний, позичковий, венчурний капітал тощо); трудові ресурси (кваліфіковані кадри); матеріальні ресурси (технологічне та лабораторне устаткування); інфраструктурні ресурси (техніко-технологічні підрозділи, патентно-правові відділи тощо).

Важливою складовою інноваційного потенціалу підприємств є фінансова складова, яка і визначає здатність підприємства до здійснення інновацій. В цілому, інноваційно-інвестиційну діяльність можна визначити як інноваційну діяльність, що пов'язана з капітальними вкладеннями в інновації. Так Статтею 3 Закону України "Про інвестиційну діяльність" інноваційну діяльність визначено як одну із форм інвестиційної діяльності, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу [13].

На користь поєднання інноваційних та інвестиційних процесів в процесі аналізу економічного розвитку підприємства Дука А. зазначає, що «інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати не окремо, а в комплексі, що призводить до необхідності побудови інноваційно-інвестиційної моделі, яка поєднує інвестиційні та інноваційні принципи, методи та механізми реалізації, критерії прийняття інноваційно-інвестиційних рішень» [14].

Хоча теоретично інновація без інвестиції також може мати місце (інновація в організаційно-збутовій, у технологічній сфері без заміни основних фондів тощо) [15], однак інвестиції створюють матеріальну основу для інновацій, а тому перехід до інноваційної моделі розвитку підприємства унеможливується без залучення інвестицій.

У світовій практиці існують наступні джерела фінансування інновацій: державні асигнування, власні кошти підприємств, кошти некомерційних організацій, кредитні ресурси, приватні заощадження населення й іноземний капітал. Державна статистика веде облік джерел фінансування за наступними напрямками: власні кошти підприємств, державного бюджету, іноземних інвесторів, інші джерела.

Інноваційна діяльність характеризується високим економічним ризиком, оскільки не існує певності щодо успішності розробки і комерціалізації таких нововведень і суб'єкти підприємства можуть не

отримати очікувані вигоди від здійснення такої діяльності, а лише нести витрати. У більшості розвинених країн світу, особливо в країнах ЄС, задля вирішення таких проблем, що стають перешкодами на шляху інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств, створену систему застосування державою комплексу стимулів сприяння інноваціям, передбачаючи, що різні форми державної підтримки покликані «здешевити» вартість інвестицій в інновації, що стає додатковим стимулом для інвесторів в процесі прийняття рішення» [16]. Система державної підтримки розвитку суб'єктів господарювання у країнах з транзитивною економікою виступає як окрема проблема розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств і потребує якісної перебудови у зв'язку із тінзацією даної сфери.

Так, наприклад, система надання державної підтримки в Україні зазнала суттєвих змін за період функціонування української держави, трансформуючись від прямої бюджетної підтримки підприємствам (1991-2000 рр.) і програмно-цільового методу (2001-2005 рр.), на підтримку без прямого залучення (або з обмеженим залученням) державних ресурсів, який розпочався у 2011 році. Така підтримка згідно, звіту Національного інституту стратегічних досліджень, складає десятки відповідних бюджетних програм, державних цільових програм, понад 150 норм законодавства, що передбачають пільги зі сплати податків, серед механізмів надання яких передбачаються: видатки державного бюджету, податкові пільги, надання державних гарантій [17].

При цьому, більшість дослідників системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні зазначають їх неефективність у зв'язку із наступними проблемами [17,18]: механізми такої підтримки не узгоджуються із сучасними принципами ринкової організації економіки, спотворюючи конкуренцію за рахунок надання преференцій окремим суб'єктам господарювання; відсутність систематизованих підходів та критеріїв прийняття рішень про надання державної підтримки, відсутність контролю за цільовим використанням цих пільг, а також досвідом значних корупційних зловживань.

Фактично високий рівень тінзації економіки, до якого призводять недосконалість інституційного середовища, надмірне регулювання господарської діяльності суб'єктів підприємства, бюрократизація і корумпованість органів влади, призводить до викривлення механізму надання державної підтримки, коли цілі державної підтримки не справджуються. У даному випадку державне стимулювання може не сприяти інноваційно-інвестиційному розвитку, а навпаки створює умови і можливості для покращення стану функціонування окремих підприємств, спотворюючи умови розвитку для інших.

Таким чином, фінансові ресурси є важливою складовою інноваційного потенціалу підприємства, без яких просто не можливо здійснювати інноваційну діяльність. Ефективність інноваційного

процесу і його здійсненість часто обумовлюється саме фінансуванням, його доступністю і вчасністю, що особливо актуально для суб'єктів підприємництва з країн з перехідною економікою, які мають дефіцит фінансових ресурсів, особливо на проведення досліджень, розробок і впровадження нововведень.

ВИСНОВКИ

Таким чином, інноваційна діяльність може розглядатись як господарська діяльність спрямована на впровадження нововведень, що сприяють отриманню економічного або соціального ефекту. Однак, вітчизняному законодавстві і науковій літературі інновації часто звужуються до технологічних інновацій, а також маркетингових інновацій.

Встановлено, що однією з основних проблем інноваційної діяльності в країнах з перехідною економікою є проблема мотивації підприємств до інноваційної діяльності, оскільки така діяльність вимагає здійснення капіталовкладень і є ризиковою за своєю суттю, що спрямовує суб'єктів підприємництва до пошуку більш легких методів щодо отримання прибутку, вдаючись до тінювих інновацій.

Запропоновано, що тінюві інновації можуть бути віднесені до таких у разі якщо в процесі створення інноваційної діяльності суб'єктами підприємництва вчинювались аморальні або протиправні дії, що відносяться до тінювої економічної діяльності, або як тінюві за результатами їх економічної діяльності.

Виявлено, що проблема розвитку інноваційної діяльності в Україні також ускладнена неефективністю системи державного стимулювання інновацій, що сприяє не впровадженню інновацій, а застосуванню тінювих схем для використання виділених фондів на розвиток інноваційної діяльності, що за своєю суттю є тінювими інноваціями.

Список використаних джерел

1. Найдюк В.С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств [Текст] / В.С. Найдюк // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2013. — № 3. — С. 251-263.
2. Абібуллаєв М.С. Методи забезпечення інноваційного розвитку підприємств (за матеріалами промислових підприємств Автономної Республіки Крим) [Рукопис] : автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.06.01 - Економіка, організація і управління підприємствами / М.С. Абібуллаєв; Київський національний економічний університет. - К., 2005. - 20 с.
3. Федулова І.В. Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку підприємства / І.В. Федулова // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. — 2010. — № 36. — С. 114-118.
4. Г. Менш, Технологический пат: Инновации преодолевают депрессию, 1975.

5. Лабунська С.В. Інноваційна діяльність підприємства як фактор ризику та умова зміцнення його економічної безпеки / С. В. Лабунська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2012. — №725. — С. 297-304.

6. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посібник для студ. вузів / С.М. Ілляшенко. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. — 278 с.
7. Касс М.Е. Формирование стратегии инновационного развития предприятия на основе управления нематериальными активами : монография / М.Е. Касс. — Н. Новгород : ННГАСУ, 2011. — 159 с.

8. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник / Р.А. Фатхутдинов — 4-е изд., перераб. и доп. — СПб.: Питер, 2004. — 400 с.

9. Бубенко П., Гусев В. Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні? //Економіка України, №6. — 2009. — С. 30-38.

10. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV

11. Вороновська М.М. Система мотивів та стимулів інноваційної діяльності машинобудівного підприємства / М.М. Вороновська // Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — 2010. — № 682. — С. 36-41.

12. Гринько Т. Щодо інноваційного потенціалу як складової інноваційної активності підприємств / Гринько Т. // Економіст. — 2010. — №2. — С. 56-58.

13. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII

14. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування. // Навч. посіб. — К.: Каравела. — 2007. — С. 424.

15. Чучіна І.М. Інноваційно-інвестиційна політика України в умовах ринкової економіки / І.М. Чучіна, М.Ю. Приз // Вісник КДУ імені Михайла Остроградського. — 2010. — №2. — Частина 1. — С. 165-168.

16. Щодо доцільності запровадження податкових механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень // [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.niss.gov.ua/articles/1315/>

17. Щодо напрямів модернізації системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень // [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.niss.gov.ua/articles/1343/>

18. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні.- К.:НІСД, 2013. - 28 с. - [Електронний ресурс] - Режим доступа: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/1806_dop.pdf